

Hein Klemann

Hein Klemann is professor Sociale en Economische Geschiedenis aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Hij doet momenteel onderzoek naar de relatie tussen Nederland en Duitsland vanaf 1870 en naar de verbinding van Rotterdam met het Ruhrgebied.

Wat is volgens u het belangrijkste in het geschiedenisonderwijs?

Leerlingen bijbrengen dat het verleden wordt gevormd door de vragen die wij stellen.

De Rotterdamse haven rond 1900.
Foto: Carl Emil Mögle.

Als u morgen (opnieuw) een historisch onderzoek zou mogen beginnen, wat zou dan het onderwerp zijn?

Ik heb nog verschillende onderzoeken op de plank liggen. Ik ben met een geschiedenis van Haarlem bezig. Al jaren schrijf ik wekelijks een column over lokale historische onderwerpen in het *Haarlems Dagblad*. In de loop van de jaren is mij duidelijk geworden dat de bundel *Deugd boven Geweld*, die uitkwam in 1995 bij gelegenheid van het feit dat het 750 jaar geleden was dat Haarlem stadsrecht kreeg, veel interessante artikelen bevat, maar geen eenheid is. Een andere historische overzichtsstudie over de stad is

er eigenlijk niet. Ik ben die nu aan het schrijven.

Verder liggen er een aantal hoofdstukken voor een studie over tweehonderd jaar Nederlands-Duitse relaties. Al die tijd zijn de economische relaties zeer intens en hield Nederland de Duitsers op armlengte. Thans zijn de economische relaties duidelijk minder van belang. De groeicijfers tussen de beide economieën liepen vanaf de negentiende eeuw tot 1990 parallel en daarna niet meer, wat wordt veroorzaakt door het feit dat de Ruhrgebied goeddeels is ontmanteld en de relatie tussen dat gebied en zijn haven Rotterdam daardoor minder belangrijk is geworden. Niettemin haalt Nederland de politieke relaties sinds de jaren negentig aan. Het is moeilijk daar een rationele verklaring voor te geven.

Welk nut heeft geschiedenis volgens u?

Geschiedenis heeft twee kanten. In de eerste plaats kan men door de geschiedenis te bestuderen andere samenlevingen leren kennen, waarin mensen op heel andere wijze omgingen met vragen die in elk mensenleven en in elke samenleving spelen. Hoe ging men om met geweld, misdaad, discriminatie, ongelijkheid en het feit dat onze middelen nooit genoeg zijn om alle behoeften te dekken? Hoe verwerkten mensen het leed waarmee ze werden geconfronteerd en hoe gingen ze om met hun eigen vergankelijkheid? Een ander nut van geschiedenis is dat uit vooral de meer recente geschiedenis te begrijpen valt hoe onze samenleving zich heeft gevormd en waarom bepaalde zaken zo zijn als ze zijn. Dat is geen reden om de oplossingen die ooit zijn ontstaan intact te laten, maar wel een methode om te zien waar rekening mee moeten

FOTO: LISA BREEN

worden gehouden als we zaken veranderen. Toen in de jaren negentig de vraag opkwam of openbare nutsbedrijven moesten worden geprivatiseerd, stelde niemand zich de vraag waarom die ooit door de overheden – veelal lokale overheden – naar zich toe waren getrokken. Dat was dom. Geschiedenis is voor mij vooral een methode om de eigen samenleving te begrijpen. Het is voor mij een reflex om, als ik iets niet begrijp, te bekijken hoe dat zo is ontstaan.

Wat is voor u een belangrijke lieu de mémoire?

Ik heb niet zo veel met zulke vormen van geschiederving. Ik heb uiteraard, toen ik daar in de buurt was, Buchenwald en Theresienstadt bezocht, maar terwijl ik erg emotioneel word als ik teksten lees over wat daar voor verschrikkingen hebben plaatsgevonden, word ik niet gegrepen door enige ervaring op die plek.

Hoe vindt u dat geschiedenis en staatsinrichting aan een middelbare school moeten worden gedoceerd?

Ik vond het erg fijn al op de middelbare school te leren dat het geschiedverhaal zoals dat werd verteld een interpretatie was en niet een eeuwige waarheid, maar ik weet niet of dat voor alle soorten middelbaar onderwijs een geschikte vorm is.

Welke historische persoon spreekt u het meest aan?

Wie ik nog steeds fascinerend vind, is Hans Max Hirschfeld, de secretaris-generaal van het departement Handel, Nijverheid en Scheepvaart tijdens de bezetting. Hij was zo nuchter analytisch dat hij voor Nederland heel veel zaken wist te regelen, zich niet bemoeide met zaken waarvan hij begreep dat hij daar bij de Duitse bezetter toch niets kon bereiken – waaronder de Jodenvervolgning – en daardoor na de oorlog werd uitgekotst. Ook dat zag hij aankomen. Het was die prijs die hij meende te moeten betalen.

Kunt u zich nog veel herinneren van de geschiedenislessen op de scholen waar u op hebt gezeten?

Ik herinner mij vooral de schoolplaten, en dan met name die van de overwintering op Nova Zembla. Het staat mij overigens nog bij dat ik geen idee had wat die Hollanders daar in die ellendige kou eigenlijk moesten. Van het onderwijs op de middelbare school weet ik uiteraard veel meer. Net als voor vele historici staat aan het begin van mijn carrière een goede geschiedenisleraar, Marlies Quaedvlieg. Ik heb nog geregeld contact met haar. Het intrigeerde mij hoe zij ons probeerde uit te leggen dat er natuurlijk feiten zijn waarover niet viel te twisten, maar dat een geschiedbeeld wordt bepaald door met name de historicus die de feiten selecteert en ordent.

Welke historische studie of welke historische roman maakte de meeste indruk op u?

Toen ik eerstejaars was las ik *The World in Depression* van Charles P. Kindleberger. Die P. staat overigens voor Poor, wat ongelukkig genoemd mag worden voor een econoom. Kindleberger beschrijft daarin het ontstaan van de depressie van de jaren dertig, waarbij hij de nadruk legt op het feit dat de Britten niet langer in staat waren leiding te geven aan de wereldeconomie en de Amerikanen weigerden om de rol die daardoor vrijviel, en die alleen zij konden bekleden, op zich te nemen. Door dit gebrek aan leiderschap zou de wereld in de ellende zijn gestort. In datzelfde jaar, 1976, moest ik als eerstejaarsstudent geschiedenis aan de Vrije Universiteit het bundeltje *Van Stapelmarkt tot Welvaartsstaat* bestuderen. In zijn inleiding schreef de redacteur, prof. dr. P.W. Klein, dat het *'in de praktijk van het historisch onderzoek [...] aanzienlijk minder eenvoudig [is] de oorzaken van groei en stagnatie op het spoor te komen dan het geval is in het kader van de simplificerende, abstraherende theorie. [...] Niet de geringste verdienste van de economische geschiedschrijving op dit terrein is het, dat zij door middel van concreet gericht onderzoek telkens in staat blijkt de praktische waarde van theoretisch-economische modellen te relativeren. Anderzijds maakt zij daarvan echter – impliciet of expliciet – een vruchtbaar gebruik*

bij het vergroten van het inzicht in de chaos der werkelijkheid'. De eerstejaars die ik was, kreeg hier een geschiedbeeld voorgeschoteld dat ver afstond van mijn wat vage romantische ideeën daarover. Het dwong mij na te denken over hoe processen zich ontwikkelden en structuren de werkelijkheid bepaalden, en vooral om meer over economische geschiedenis te lezen. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat ik naast geschiedenis, ook economie ging studeren.

'Het intrigeerde mij hoe de leraar ons probeerde uit te leggen dat een geschiedbeeld wordt bepaald door de historicus die de feiten selecteert en ordent'

Welke historische periode spreekt u het meest aan?

Het interbellum blijft een periode die fascineert, omdat toen alles wat mis kon gaan, en waarvan iedereen met gezond verstand kon aan zien komen dat ze mis moesten gaan, ook misging. Niemand leek in staat de grootste fouten te voorkomen. Ik moet zeggen dat dit mij sinds het aan de macht komen van Donald Trump in Amerika weer meer is gaan fascineren. Ook hier zien wij dat een man die alleen maar stommiteiten uithaalt en werkelijk niets positiefs heeft bijgedragen, nog steeds het vertrouwen geniet van ruim 40 procent van de bevolking en zelfs van een nog hoger percentage van de kiezers...

Stel u zou minister van Onderwijs worden in een nieuw te vormen kabinet, wat zou u voor het geschiedenisonderwijs ingevoerd willen zien?

Het onderwijs moet vooral laten zien dat de samenleving die wij thans kennen is gevormd door allerlei historische ontwikkelingen en dat wij dus om die samenleving te begrijpen de geschiedenis in moeten duiken. ■

De overwintering op Nova Zembla, schoolplaat door J.H. Isings.

Ben Vrieseema is hoofdredacteur van Kleio.